

πληθυσμό 2.774 κατ. και έκταση 38 χλμ², στον οποίο υπάγονται και οι οικισμοί Γιάλοβα (215 κάτ.), Έλαιόφυτο (169 κάτ.), Παλαιόνερο (24 κάτ.), Σχινόλακκα (108 κάτ.) και η νησίδα Σφακτηρία. Γραφική κωμόπολη, κτισμένη στην άκτι του δρμου του Ναβαρίνου, ή Πύλος είναι τό κέντρο τής επαρχίας της και σταθμός άνεφοδιασμού πλοίων.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Πύλος (Ήλειακή). Ή τρίτη δμώνυμη πόλη μαζί με τήν λεπρεατική τής Τριφυλίας και τή μεσσηνιακή, ή όποία δέν μπορεί νά διεκδικεί τή θέση τής όμηρικης Π., έφόσον ή τοπογραφία της δέν συμφωνεί με τά δεδομένα τών άρχαίων πηγών (ΑΜ 38, 1913). Ή θέση της καθορίζεται με σαφήνεια από τόν Πausανία (VI 22.5 - 6) και τόν Στράβωνα (8,339) στή συμβολή τών ποταμών Λάδωνα και Πηνειού. Μολονότι κατοικήθηκε από τούς προϊστορικούς χρόνους, έγινε περισσότερο γνωστή στούς Ύστεροκλασικούς μέ τούς πολέμους τών Ήλειών εναντίον τών Σπαρτιατών και κατόπιν εναντίον τών Άρκάδων. Ή παράδοση αναφέρει άγώνες Πυλίων και Ήλειών εναντίον του Ήρακλή (Πaus., V, 3, 1). Στούς Κλασικούς, Έλληνιστικούς χρόνους και στή Ρωμαϊκή έποχή ή Π. αποτελούνταν από πολούς γειτονικούς άγροτικούς συνοικισμούς. Μετά από έκτεταμένη άρχαιολογική έρευνα πού πραγματοποιήθηκε από τήν Έλλ. Άρχαιολ. Ύπηρεσία και τίς ξένες άρχαιολογικές σχολές στήν περιοχή από τό 1964, προκειμένου νά γίνει τό φράγμα γιά τήν τεχνητή λίμνη του Πηνειού, άποδεικνύεται πώς ή άρχαία πόλη πρέπει νά ταυτιστεί με τό λόφο τής Άρμάτοβας και τήν περιοχή του Άγραπδοχωρίου πού βρίσκεται στή συμβολή τών δύο ποταμών, όπως αναφέρουν οι πηγές, και όπου μαρτυρείται κατοίκηση και νεκροταφεία από τούς Μεσοελλαδικούς χρόνους, αδιάσπαστα μέχρι και τούς Πρωτοχριστιανικούς, ώστε νά δικαιολογείται ό χαρακτηρισμός τής Π. ως τής δεύτερης και σπουδαίας μεγάλης πόλης τών Ήλειών μετά τήν πρωτεύουσα Ήλιδα.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Πύλος [(ό, ή) (Ήλ. Β 77, 1, 153, 295, Α 712· Όδ. α, 93, β 214, 326, 359, δ 633, λ 257, 459). Όμοια σέ άρσενικό και θηλυκό γένος χρησιμοποιόταν και στούς Κλασικούς - Ίστορικούς χρόνους]. Πόλη (Όδ. δ 308) και περιοχή (δ 639) πού όριζε τήν επικράτεια του Νηλέα και του Νέστορα στή Δυτ. Πελοπόννησο (Στράβων, Η 337 - Όμηρος δέ ταύτην άπασαν τήν χώραν μέχρι Μεσσήνης καλεϊ Πύλον όμνώνυμωσ τή πόλει). Κατά τόν Στέφανο Βυζάντιο (Λ. Πύλος): πόλις έν Μεσσηνία· έκαλεϊτο δέ Κορυφάσιον· λέγεται δέ και θηλυκώς και άρσενικώς.

Ή περιοχή περιλαμβάνει άμμώδη παραλία από τίς έκβολές του Πηνειού μέχρι τή Μεθώνη (θινώδης δέ και στενός έστίν ό τής θαλάττης αϊγαλάς, ώστ' ουκ άν άπογνοίη τις έντεϋθεν ήμαθόνετα ώνομάσθαι τόν Πύλον - Στράβων Η 344). Γι' αυτό τό λόγο και ό Νηλέας έστειλε τά κοπάδια του γιά βοσκή στά όρεινά (Πaus. Δ 36, 5).

Τό πρόβλημα τής Όμηρικης Πύλου. Οι περιγραφές του Όμήρου, τά σημαντικά άρχαιολογικά εύρήματα Μυκηναϊκής έποχής, πού αποτέλεσε περίοδο μεγάλης άκμής γιά τή Δ και ΝΔ Πελοπόννησο, ή αϊφνίδια έλάττωση και εξαφάνιση του εξαίρετικά πυκνότατα άναπτυγμένου μυκηναϊκού πληθυσμού κατά τά τέλη του 13ου αϊ. π.Χ., ή περίοδος του «Με-

σαίωνα» πού άκολούθησε και ή εξαφάνιση κάθε ίχνους του μυκηναϊκού πολιτισμού κατά τούς Ιστορικούς χρόνους (έκτός από τούς μυκηναϊκούς θολωτούς και θαλαμωτούς τάφους, τών όποιων συνεχίστηκε ή χρήση στήν περιοχή) δημιούργησαν πολλά έρωτηματικά σχετικά με τήν έκταση πού καταλάμβανε ή επικράτεια τών Νηλειδών και του Νέστορα και σχετικά με τήν ταύτιση τής πρωτεύουσας Πύλου. Αυτό, άκριβώς, τό πρόβλημα γιά τόν καθορισμό τής Πύλου του Νέστορα άντιμετωπίστηκε - γιά πρώτη φορά - στούς Έλληνιστικούς χρόνους. Πάντως, και ή άνασκαφή πλούσιων μυκηναϊκών πολιεθρών από τόν Σλήμαν δημιούργησε τήν άνάγκη νά έπισημανθούν, νά άνασκαφούν, και νά ταυτιστούν όλα αυτά τά κέντρα πού άνέφερε ό Όμηρος. Αυτή τήν προσπάθεια, αναφορικά πρός τήν Πύλο, άνέλαβε πρώτος ό ίδιος ό Σλήμαν έρευνώντας τό σπήλαιο του Νέστορα (βλ.λ.).

Οι όμηρικές περιγραφές προέρχονται από μεταγενέστερη, βέβαια, περίοδο και δέν παύουν νά είναι ποιητικές δημιουργίες άπέναντι στίς όποιες έπιβάλλεται κάθε σκεπτικισμός. Κατά τούς Ιστορικούς χρόνους ήταν γενική ή έντύπωση ότι ό Νέστορας ήταν Μεσσήνιος και αυτό δέχονται οι άρχαίοι συγγραφείς και τραγικοί ποιητές. Άργότερα, ό Στράβων υποστήριζε σάν πιθανότερη τήν τριφυλιακή καταγωγή του. Έτσι, στούς Κλασικούς, Έλληνιστικούς, Ρωμαϊκούς χρόνους, οι σύγχρονοι άγνοούσαν πού ήταν ή Πύλος του Νέστορα ή νόμιζαν ότι ήταν σέ όχι μεγάλη άπόσταση από τή Μεθώνη (Πaus. Δ 36,1).

Έξαιτίας τής άσάφειας τής γραπτής παράδοσης, ό Στράβων (1ος αϊ. π.Χ.) υποδύλωσε πρώτος τήν άνάγκη καθορισμού τών όριών τής επικράτειας του Νέστορα (Η 339) και έπιγραμματικά τήν περίελαβε στο έξάμετρό του «έστι Πύλος πρό Πύλοιο· Πύλος γε μέν έστι και άλλος». Αυτές οι πόλεις ήταν οι τρεις πόλεις τής Ήλείας, τής Τριφυλίας (τής περιοχής του Λεπρέου) και τής Μεσσηνίας, πού διεκδικούσαν τήν καταγωγή και τή όδξα του Νέστορα. Ό Στράβων, άκόμα, υποστήριζε τήν άποψη ότι ή Π. ήταν στήν Τριφυλία (Λεπρεατική) και, γι' αυτό, άποκάλεσε «όμηρικωτέρους» δ-σους άντιπροσώπευαν αυτή τήν άποψη. Γιά τή Μεσσηνιακή Πύλο έγραψε: ή μέν ούν παλαιά Πύλος, ή μεσσηνιακή υπό τω Αϊγαλέω πόλις ήν. Κατεσπαρμένης δέ ταύτης έπί τω Κορυφασίω τινές αυτών ώκνησαν (Η 359). Πάντως, παραδέχθηκε ότι ή κατά τήν έποχή του Τριφυλία (μεταξύ τών ποταμών Άλφειού και Νέδα) κατά τή Μυκηναϊκή έποχή έπεκτεινόταν και νοτιότερα μέχρι και τόν Κυπαρισήνετα.

Ό περιηγητής Πausανίας (2ος αϊ. μ.Χ.) πίστεψε σέ όσα του άνέφεραν οι Μεσσήνιοι κατά τήν περιήγησή του στή Μεσσηνία και, μέ βάση τό στοιχείο του, έπιχειρήθηκε ή ταύτιση πρός τήν όμηρική Πύλο στήν περιοχή τής σημερινής Πύλου πού ήταν και ή τών Κλασικών - Έλληνιστικών - Ρωμαϊκών χρόνων (Δ 36, 1 - 5, Ν. Παπαχατζής, *Πausανίου Έλλάδος Περιήγησις Γ*, 1979, 174 - 183).

Ή παλαιότατη Ιστορία τής Πύλου. Κατά τήν άρχαία έλληνική γραπτή παράδοση τήν επικυριαρχία στήν τριφυλιακή ή μεσσηνιακή Πύλο άνέλαβαν σύντομα οι μετανάστες Νηλειδες πού κατέληξαν στή Δ Πελοπόννησο από τή Θεσσαλική Ίωλλο και τό Βωιωτικό Όρχομενό. Ό Νηλέας (βλ.λ.) θεωρείται οικιστής τής Π. (Όδ. γ, 4 - Πύλος· Νηληϊός εύκτίμενον πολίεθρον) στήν παραλία τής Δ Πελοποννήσου, όπου έγκαταστάθηκε με συγκρα-

τηση του βασιλιά τής Άρήνης Άφαρέα (στήν Τριφυλία). Άλλη παράδοση (του Πausανίου - Α 5,3·39,6 και Δ 22,5), αναφέρει σάν οικιστή τής Π. τόν Μεγαρέα Πύλο (ή Πύλα). Χωριό Πύλα ύπάρχει και στή σημερινή επαρχία Πυλίας. Σάν παλαιότερη πρωτεύουσα τών Νηλειδών χρησίμευσε ή Άρήνη, πού διατήρησε τή δύναμη και τήν άκμή της μέχρι τήν έποχή του Τρωικού πολέμου.

Μετά τόν Νηλέα βασίλεψε γιά μεγάλο χρονικό διάστημα ό μικρότερος γιος του Νέστωρ, ό μόνος πού επέζησε από τήν εξολόθρευση τών Νηλειδών από τόν Ήρακλή [Ήσιόδου, *Ήοϊα*, άπόσπ. 8(15), 9(16)], έπειδή άνατρεφόνταν στήν Γερήνια, μακριά από τήν Πύλο (Γερήνιος Νέστωρ).

Από τό έπύλλιο του Α τής Ίλιάδας (668 - 762) έγιναν γνωστοί και οι διμέτρωποι άγώνες του νεαρού Νέστορα εναντίον τών Ήλειών και τών Άρκάδων πού είχαν προωθηθεί στή Δυτ. Πελοπόννησο (μέχρι τό λιμάνι τής Φειδής) και οι ήρωισμοί τής πρώτης του νεανικής ήλικίας. Σέ αυτό τό έπύλλιο παρέχονται και τά παλαιότερα τοπογραφικά στοιχεία γιά τό βασίλειο του Νέστορα. Συγκεκριμένα, κατά τή διήγηση, από τίς μάχες κατά τών πολυβουτών Ήλειών κοντά στον ποταμό Άλφειό, πού διασχίζει τή χώρα Πύλο, ό νικητής Νέστωρσ όδήγησε τή λεία (βόδια, άλογα, πρόβαρα) όλη τή νύκτα. Ή βοηλασία αυτή ήταν ή έκδίκηση γιά παλαιότερες άδικίες τών Ήλειών («και τά μέν ήλασάμεσθα Πύλον Νηληϊον είσω έννύχιοι προτί άστυ»). Τό στοιχείο αυτό συνηγορεί, κατά τόν Στράβωνα, γιά τήν Τριφυλιακή Πύλο.

Από τίς πόλεις τών Πυλίων μνημονεύονται ή Θρυόεσσα, ή βορειότερη πόλη τής επικράτειας, κοντά στον Άλφειό, ή Πύλος και ή Άρήνη.

Νηών κατάλογος. Ή όμηρική τοπογραφία τής επικράτειας του Νέστορα παρέχεται στον *Νηών κατάλογο* κατά περιοχές τών Άχαιών πού μετείχαν στον πόλεμο κατά τής Τροίας (Ίλ. Β 591 - 602) με ένένα εκπροσωπούμενα τοπωνύμια. Πύλος ονομάζεται ή πρωτεύουσα και Άρήνη ή παλαιά πρωτεύουσα τών Νηλειδών. Τό Θρύον, στό βορειότερο τμήμα, στον πόρο του ποταμού Άλφειού, τό Αϊπυ (ή Αϊπύ), ό Κυπαρισσηίς νοτιότερα από όλες τίς πόλεις, ή Άμφιγένεια (πού ταύτιστηκε πρός τή Μουριατάδα), τό Πτελεόν, τό Έλος (πού ταύτίστηκε πρός τήν Περιστερία) και τό Δώριον (Μάλην).

Πύλος (ιερά, αγαθή, ιερός, ήμαθόεις, μήτηρ μήλων) σημαίνει και τήν πρωτεύουσα και τήν επικράτεια του Νέστορος (Στρ. Η 337, Πaus. Δ 35, 5), πλην όμως δέν ύπάρχει στοιχείο υποβοηθητικό γιά τήν άπόλυτη έπισήμανσή της. Άπό τήν άνασκαφή του Dörpfeld (1907) στον Κακόβατο προήλθε ή πρώτη ταύτιση πού ένίσχυσε τή θεωρία τής τριφυλιακής Π. σάν πραγματικά όμηρικής κατά τόν Στράβωνα. Ή μικρή άπόσταση (2 χλμ.) από τή θάλασσα, οι πλούσιοι - πρώιμοι Μυκηναϊκής έποχής θολωτοί τάφοι και ή κατοίκηση τής στο τέλος τής κύριας Μυκηναϊκής έποχής ήταν όλα τά στοιχεία πού έπέτρεψαν στον Dörpfeld αυτή τήν ταύτιση. Γιά τήν τριφυλιακή Π. συνηγορεί και ή περιγραφή τής βοηλασίας στο Α τής Ίλ. (671 κ.έξ.).

Όσον άφορά στήν Άρήνη, από τόν Στράβωνα ταυτίστηκε με τό Σαμικό τών Ιστορικών χρόνων. Ή ταύτιση αυτή θά μπορούσε νά είναι όρθή, άν ή ταύτιση του ποταμού Μινυηίου με τόν μεταγενέστερο Άνιγρο, από τούς Στράβωνα (Η 346) και Πausανία (Ε 6, 23) εί-

ναί όρθή. [Πρβ. W. Dörpfeld, AM 1908, 320 κ.έξ., 1913, 112 κ.έξ. E. Meyer, *Pylos*, RE XXIII, 2 (1959), στ. 2138, 45, R. Hope, Simpson - J. F. Lazenby, *The catalogue of the ships*, 1970, 83].

Τό Θύρον (Ίλ. Β 591) είναι ταυτόσημο πρός τήν Θυρούεσσα (Ίλ. Α 711), πού χαρακτηρίζεται σάν «αίψια κώλων, τηλού έπ' Άλφειού, νεάτη Πύλου ήμαθόεντος» και ταυτίστηκε από τόν Στράβωνα μέ τό Έπιτάλιο πού είναι, πράγματι, σέ περιοχή γεμάτη βούρλα (RE XXIII, 2, στ. 2138, 53 και R. Hope Simpson - J. F. Lazenby, *Catalogue*, 83).

Τό «έύκτικτον Αίπυ» είναι προβληματικό κατά πόσον ύπήρξε, μία και θεωρήθηκε σάν έπίθετο πόλης (αίπυ ππολίεθρον). Ό Wuyatt (Class. Phil. 1964, 184 - 85) ήταν κατηγορηματικός σέ αυτή του τήν άρνηση. Για τή σημερινή Κυπαρισσία δέν ύπάρχει, γενικά, αντίθεση ότι ήταν ή όμηρική πόλη Κυπαρισσίας. Άπό τόν Στράβωνα όμως (Η 349) τοποθετήθηκε στή Μακιστία, ενώ ό ποταμός Νέδας είχε όνομασθεί από τόν Πausanias Κυπαρισσίας και θεωρήθηκε σύνορο Μεσσηνίας και Ήλείας.

Παρόμοια, στή Μακιστία είχε τοποθετηθεί από τόν Στράβωνα ή Άμφιγένεια, ενώ από τόν Μαρινάτο ταυτίστηκε πρός τό Έλληνικό Μουριάδα (βλ.λ. και Έργον 1960, 149), αλλά και αυτή ή ταύτιση είναι άβέβαιη (R. Hope - Simpson) - (J. F. Lazenby, 84). Η Μουριάδα είχε άκμάσει μόνο κατά τό τέλος τής Μυκηναϊκής έποχής.

Οι άλλες πόλεις, Πτελεόν (Στρ., Η 350), Έλος, δέν είναι γνωστό πού είχαν άναπτυχθεί και ούτε είναι δυνατό νά ήταν ή Περιστερία (PdP 1961, 226). Για τό Δώριον ύπάρχει έπίσης ή άβέβαιη ταύτιση τής Μάλθης από τόν Valmin (Swedish Messenia Expedition, 1938, 13-14, Στρ., Η 350, Πaus., Δ. 33, 5), αλλά και δέν παύει νά είναι εύνοική ή τοποθέτησή της μεταξύ Κυπαρισσίας και Άνδανίας (Πaus.). Η περιοχή τής Δωριδας αναφέρεται σάν όριοθέτηση μεταξύ Μεσσηνίας και Μεγαλόπολης και πρέπει νά άνηκε στήν Μεσσηνία. Έτσι, ή άκρόπολη τής Μάλθης, παρά τή στρατηγική της και αυτή θέση δέν έμφανίζει σοβαρά πλεονεκτήματα γι' αυτή τήν ταύτιση μέ τό Δώριο (πρβ. R. Hope - Simpson - J. F. Lazenby, 85).

Έπίσης, όπως και στόν *Νηών Κατάλογο*, έτσι και στήν *Όδύσσεια* (γ 5, 7) οι Πύλιοι έμφανίζονται χωρισμένοι σέ έννέα περιοχές μία και ό Τηλέμαχος τούς συναντά νά κάνουν θυσία στήν παραλία πρός τιμή του Ποσειδώννα. Όμοια έννέα περιοχές αναφέρονται και στίς πινακίδες τής γραμμικής γραφής πού βρέθηκαν στό άνάκτορο του λόφου του Έπάνω Έγκλιανού του 1939 από τόν Blegen [AJA 1939, 557 - 76; AE 1938, Παράρτημα, σσ. 1-16; Emmett L. Bennett, *The Pylos Tablets*, I - II (1951, 1955). C. W. Blegen - M. Rawson, *The Palace of Nestor at Western Messenia I*, 1966; Inc. Gr. (C. Gallavotti - A. Sacconi), LI-V, LX (E. L. Bennett - J. P. Olivier)].

Πάντως, ή θυσία αυτή είναι «Μινυακή», τουλάχιστον, τήν καταγωγή, επειδή και ό Πελλίας «τελεί θυσίαν έπί τή θαλάττη Ποσειδώννι» (Άπολλόδ. 1, 9, 16), αλλά μπορούμε νά τήν θεωρήσουμε και σάν «Νηλείακή» μία και οι Νηλείδες κατάγονταν από τόν Ποσειδώννα.

Η γενική έκτίμηση τών τοπογραφικών στοιχείων του Έπους για τήν έπικράτεια τής Π. παρέχει τίς βέβαιες διαπιστώσεις ότι ή Όμηρική Π. τοποθετείται στήν Τριφυλία και ότι ή τοποθέτησή της στό Κορυφάσιο και τόν

Έγκλιανό είναι άδιανόγητη.

Άπέναντι στή φιλολογική μαρτυρία (Έπος) άντιπαράθεται τά αρχαιολογικά δεδομένα πού πρέπει, έπίσης, νά ληφθούν ύπόψη μία και, γενικά, δέν είναι δυνατό νά δίνουμε βάση σέ όσα άσαφή καταγράφει ή γραπτή παράδοση πού δέν παύει νά άποτελεί ποιητική δημιουργία.

Άκριβώς, αυτά τά στοιχεία πού περιλαμβάνει ή γραπτή παράδοση είναι άσαφή, επειδή άμφισβητείται ή Ιστορικότητα τών λεπτομερειών (στή χρονική τους άναγωγή), όπως παρέχονται στό Έπος. Εϊδικότερα, μέχρι τώρα, έπικρατέστερη θεωρείται ή άποψη τών V. Burr, R. Hope Simpson - J. F. Lazenby, G. Huxley, D. L. Page για τήν καταγωγή του *Νηών Κατάλογο* από τούς Μυκηναϊκούς χρόνους, σέ αντίθεση πρός τήν άμφιπαλάντευση τών G. L. Kirk, A. Lesky και St. Hiller και τήν άποψη τών G. Jachmann, M. Van der Volk, Theiler, W. McLeod και A. Giannini για τή σύνθεση του κατάλογο στα μεταμυκηναϊκά χρόνια. Ό τελευταίος (*Etude historique sur les origines du catalogue des vaisseaux*, Bern 1969, 28) υποστήριξε ότι ό *Νηών κατάλογος* συντέθηκε στόν 7ο αιώνα π.Χ., και ότι ή Μεσσηνία δέν έμφανίζεται σέ αυτόν σάν μείζων περιοχή, επειδή κατά τόν 7ο αι. π.Χ. ήταν ήδη υπό σπαρτιατικό ζυγό. Κατά τόν Meyer (RE XXIII, 2, στ. 230, 40 - 46), ή άπουσία τής Μεσσηνίας από τόν κατάλογο είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο ένάντια στή χρονολόγησή του στή Μυκηναϊκή έποχή και μάλιστα επειδή είναι άδιανόητο νά άπουσιάζει από τόν κατάλογο (δν αυτός συντέθηκε στούς Μυκηναϊκούς χρόνους) ή πυκνότερα κατοικημένη και πλουσιότερη έπαρχία του μυκηναϊκού κόσμου. Έτσι, πρέπει θεωρείται σάν άπόλυτα βέβαιο ότι άλλη είναι ή Π. τής Όμηρικής περιγραφής (δσον άφορά στίς τοπογραφικές γι' αυτή ένδειξεις) και άλλη ή Π. τών Μυκηναϊκών χρόνων.

Η Τηλεμαχία. Όσον άφορά τό ταξίδι του Τηλέμαχο στή Σπάρτη (RE XXIII, 2, στ. 2144) έγινε σέ δύο μέρες (μέ διακυτέρευση «εις Φαράς» του Όρτίλοχου) και Ισόχρονη έπιστροφή. Άπό τήν τοποθέτηση αυτή τών Φαρών (Καλαμάτα) στή μέση, περίπου, τής διαδρομής (πλησιέστερα στήν Πύλο) και, άβέβαια «αι Φαραί» είναι ή Καλαμάτα, ή όμηρική περιγραφή ανταποκρίνεται πληρέστερα πρός τή Μεσσηνιακή και όχι πρός τήν Τριφυλιακή Π. (W. A. Mc Donald, *Myc. Studies*, 1961 (Ed. Emm. L. Bennett, 1964, 231). Έπίσης, E. Meyer, *Pylos*, RE XXIII, 2, στ. 2138, 5 κ.έξ.).

Πάντως χαρακτηριστικό είναι τό γεγονός ότι από τήν όμηρική περιγραφή δέν ύπονοείται ότι «αι Φαραί» άνηκαν στόν Νέστορα πού άποκαλείτο Γερήνιος, επειδή ανατράφηκε στή γειτονική Θεωρομένη περιοχή Γερήνια. Βέβαια, ύπάρχει και άλλη άποψη για τή σημασία του έπιθέτου γερήνιος (γρηναίος, σεβαστός) και είναι πιθανότατο μία και ποτέ δέ λαμβάνεται ένα τοπωνύμιο σάν έπίθετο καταγωγής στό Έπος.

Η έπικράτεια του Νέστορα εκτεινόταν μέχρι τήν περιοχή Καλαμάτας και όλες οι σχέσεις πού ύπήρχαν πρός τούς ντόπιους (Μαχάονα, Όρτίλοχο, Ίφιτο) ύποδηλώνουν τό γεγονός ότι οι έπτά πόλεις (Καρδαμύλη, Ένόπη, Ίρη, Φαρές, Άνθεια, Αίπεια, Πήδαςος), πού παραχωρήθηκαν από τόν Άγαμέμνονα, για νά κατευνασθεί ή «μνήσις» του Άχιλλέα, ήταν γύρω στό Μεσσηνιακό κόλπο (R. Hope Simpson, BSA 1957, 231 - 59).

Βέβαια, ακόμα μία φορά διαπιστώνεται ότι ό ποιητής τής Τηλεμαχίας δέν έχει ιδέα από τήν πραγματική γεωγραφία και δέν ξέρει τίποτα για τόν Ταύγετο, μέ άποτέλεσμα δλο τό ταξίδι νά γίνεται μέσα σέ ένα φανταστικό τοπίο (Meyer, RE XXIII, 2, στ. 2144, 29 κ.έξ.), πού άποτελεί ή σιτοπαραγωγική πεδιάδα μεταξύ Φαρών και Σπάρτης. Εϊδικότερα, σημειώνεται (στ. 2144, 45) ότι, επειδή ό Διοκλής τών Φαρών ήταν έγγονός του Άλφειού, πρέπει και «αι Φαραί» νά ήταν κάπου κοντά στόν Άλφειό.

Στήν περίπτωση, τέλος, πού ή Π. ήταν στήν περιοχή του Κακοβάτου, οι Φαρές θά ήταν πόλη στήν περιοχή του Άνω Άλφειού και τής Μεγαλόπολης και είναι εύνόητο ότι ό Τηλέμαχος άκολούθησε άλλη διαδρομή, περίπου από τήν Άλιφείρα - Λυκαία και Θεισόα [Μαρινάτος, *Πύλος*, MEE Συμπλ. Δ' (1961), 292].

Η Πύλος του Έγκλιανού. Η Μεσσηνία είχε κατοικηθεί (και από παλαιότερα) κατά τούς Μυκηναϊκούς χρόνους από Έλληνες και άποδείχθηκε από τίς πινακίδες τής γραμμικής γραφής Β του άνακτόρου του Έγκλιανού πού ανακαλύφθηκαν τό 1939 (βλ. λ.).

Ό άνασκαφέας του C. Blegen, προκειμένου νά ταυτίσει τό άνάκτορο, άγνόησε τίς άπόψεις του Στράβωνα και συντάχθηκε πρός τήν παράδοση, κατά τήν όποία ό Νέστωρ ήταν Μεσσηνιος. Σέ αυτό βοήθησε και ή άνακάλυψη τών πηλινων πινακίδων του άρχείου του άνακτόρου, γιατί, πράγματι, τό τοπωνύμιο Πύλος (PU - RO) διαβάστηκε σέ περισσότερες από 50 πινακίδες, ενώ ή χώρα διαπιστώθηκε ότι χωριζόταν σέ δύο μείζονες έπαρχίες μέ έννέα και έπτά πόλεις (τοπωνύμια) ή κάθε μία. Τό άνάκτορο, από τό όποιο διακινείται ή οικονομία τής γύρω περιοχής βρίσκεται στή σημερινά σύνορα Τριφυλίας και Πυλίας (βόρεια του όρμου του Ναβαρίνου).

Έξάλλου, τό άνάκτορο καταλάμβανε μεγάλη έκταση και ήταν σέ εξαιρετή στρατηγική θέση από τήν όποία ήταν δυνατό ή έποπτεία σέ μεγάλη άπόσταση μέχρι και τόν όρμο του Ναβαρίνου, όπου θά ήταν άγκυροβολημένος ό στόλος. Γενικά, τό άνάκτορο του Έγκλιανού ήταν μεγάλο, μέ πρώτο όροφο, καλοκτισμένο, σάν όλα τά άλλα μυκηναϊκά άνάκτορα και είχε έστία στήν Αίθουσα του Θρόνου μεγαλύτερη τών έστιών τής Τίρυνθας και τών Μυκηνών.

Έτσι, έπαυε νά λογίζεται ή άκρόπολη του Κακοβάτου (βλ. λ.) σάν έδρα τών Νηλειδών. Είναι άλήθεια, πράγματι, ότι γύρω από τόν Κακόβατο (*Pylos*, RE XXIII, 2, 1959, στ. 2140 - 41) δέν ύπήρχε πυκνή κατοίκηση, σέ αντίθεση πρός τόν Έγκλιανό, πού ήταν τό κέντρο πολυάριθμων οικισμών ήδη από τούς ΜΕ χρόνους. Τά νεκροταφεία τής Πυλίας μέχρι τή Χώρα, μέ τούς θολωτούς τους τάφους, περιλάμβαναν ήγεμονικές, γενικά, πλουσιές ταφές. Έτσι, δν τό άνάκτορο του Έγκλιανού ήταν, πράγματι, τό άνάκτορο του Νέστορα, πρέπει νά άναθεωρηθούν πολλά στοιχεία τής όμηρικής τοπογραφίας - γεωγραφίας.

Δυσκολία παρουσιάζεται από τό γεγονός ότι ό Έγκλιανός είχε κατοικηθεί και στούς ΜΕ χρόνους (Palace of Nestor, III, 1973) και, μάλιστα, σέ συνεχή κατοίκηση από τά ΜΕ στα ΥΕ χρόνια, όπότε, πώς είναι δυνατό νά ύποστηριχθεί ότι από τότε είχαν εγκατασταθεί οι Νηλείδες, πού φέρονται ότι μετανάστευσαν πολύ άργότερα στή Δ - ΝΔ Πελοπόννησο.

Οι πινακίδες του άνακτόρου δέν περιλάμβαναν τό όνομα Νέστωρ, ενώ μνημονεύονται άλλα συγγενή τών Νηλειδών όνόματα, όπως Άφαρέυς - Θείος του Νηλέως (Α-ΡΑ- RE

Ο πυλώνας προθαλάμου του ξενοδοχείου «Μόσχα» (1932 - 38, αρχιτέκτονες Α. Β. Σταυρούση, Ο. Α. Σταυράν και Λ. Ι. Σαβέλιεφ) στη Μόσχα.

-U), ο Κραϊθείς - Θεΐος του Νηλέως (ΚΕ-RE-TE-U) ο Μαχάων (ΜΑ-ΝΑ-WΟ), ο πατέρας της γυναίκας του Νέστορα Κλάμενος (ΚU-RU-ME-NO).

Η ταύτιση του ανακτόρου του Έγκλιανου προς τό ανάκτορο του Νέστορα προϋποθέτει και ύπαρξη άγκυροβολίου σε ανάλογη - σχετική απόσταση, όπως είναι ο όρμος του Ναβαρίνου (βλ. λ.), που ήταν έπαρκής για τόν έλλιμενισμό των πολυάριθμων πλοίων του ναυτικού κράτους των Πυλίων, κατά την εποχή του Τρωικού πολέμου. Βοηθητικό άγκυροβόλιο θά ήταν και ο όρμος της Βοΐδοκοιλιάς (βλ. λ.) στά ΒΔ του όρμου του Ναβαρίνου (W. A. McDonald, A-JA 1942, 539· Em. Vermeule, GBA 1964, 162· R. Hope Simpson - J. F. Lazenby, *Catalogue*, 82· W. A. Mc Donald - G. Rapp, MME 1972, 110, 114, 241· J. Chadwick, *The Mycenaean world* 1976, 36, 174, 177· D. Leekley - R. Noyes, *Excavations in Southern Greece*, 1976, 130· Νικ. Παπαχατζής, *Παυσανίου Έλλάδος Περιήγησις* III, 1979, 171 εικ. 138-39, σ. 172 εικ. 140, σ. 173 εικ. 141, σ. 174 εικ. 144).

Ουσιαστικά, μόνο τό τοπωνύμιο PU - RO και ή ύπαρξη των φυσικών άγκυροβολίων εύνοούν την τοποθέτηση και ταύτιση της Πύλου του Νέστορα στον Έπάνω Έγκλιανό.

Κατά τόν Παυσανία, ο Νέστωρ βασίλεψε μεγάλο χρονικό διάστημα μετά την έπιστροφή του στην Πύλο, όπως βασίλευσαν μετά επί μακρόν οι γιοί του και οι έγγονοί του προτού γίνει ή κάθοδος των Δωριέων. Αυτό, όμως, αντίμαχεται τά εύρήματα που εύνοούν καταστροφή του ανακτόρου του Έγκλιανού μεταξύ των έτών 1250-1200 π.Χ., ενώ, κατά την παράδοση, οι Δωριείς έφτασαν στά 1100 π.Χ. και έδιωξαν τούς Νηλείδες από τή Μεσσηνία. Άνάκτορο, που νά καταστράφηκε μεταγενέστερα, δέν έχει βρεθεί άκόμα στην Πύλο.

Σχέση μεταξύ όμηρικών τοπωνυμίων και τοπωνυμίων στις πινακίδες εμφανίζεται στις περιπτώσεις για τήν Άμφιγένεια, τό Θρύον, τό «Αΐπυ» και τό Έλος. Γενικά, οι πόλεις (9 και 7) διαιρούνται σε δύο περιοχές: δεύρο (νότια) και πέρα (βόρεια) του τοπικού βουνού Αϊγάλεω.

Υπάρχουν, όμως, και συλλαβογραφικά τοπωνύμια στις πινακίδες που δέ συμπίπτουν προς τά όμηρικά τοπωνύμια. Αυτά είναι: Πί - για, Με - τα - πα, Πε - το - νο, Πα - κι - για - νι

- για, Α - πο, Α - κε - ρε - βα, Ε - ρα - το, Κα - ρα - δο - ρο και Ρι - γιο (Λοϋ - σο), που στά έλληνικά σημαίνουν Φειός, Μέθαπος, Σφαγία ή Σφαγία, Αΐπυ, Χάραδρος, Ρίον, Λούσος.

Σάν σε κατακλείδα, μπορεί νά ύποστηριχθεί ότι, ενώ ή όμηρική Π. τοποθετείται, σύμφωνα με τίσ τοπογραφικές ένδειξεις στην Τριφυλία, ή μυκηναϊκή Π. ήταν στή Μεσσηνία. Τελικά, αν συμπληρωθεί ή αρχαιολογική έρευνα στην Ήλεια και τήν Τριφυλία, δέν αποκλείεται νά γίνει γνωστό ότι ή Πύλος του Νέστορος των Νηλειδών ήταν πολύ βορειότερα και ότι, πράγματι, ο Άλφειός χώριζε τήν Ήλεια από τή Π. Τελικά, δέν αποκλείεται νά δεχθεί ότι οι έπτά πόλεις του Άγαμέμνονα δέν ήταν στην ανατολική άκτή του Μεσσηνιακού κόλπου, άλλα στή Β Πελοπόννησο.

Γιά όλα αυτά υπάρχουν πολλές ένδειξεις και, μάλιστα, αν λάβει κανείς ύπόψη τήν προς τά Ν μετανάστευση των Νηλειδών που έχει καταληφθεί σε μία σειρά από τοπωνύμια που άπαντούν - τά ίδια - σε περισσότερες τής μιάς περιοχής και όμοια στή Θεσσαλία και τή Βοιωτία. Έκτός από τό ένδεικτικότερο παράδειγμα τής Π., υπάρχουν και άλλα (Πηνεΐος, Λάδων, Κυπαρισσία).

Η Ήλειακή Π. τοποθετείται στην Ήλεια, κοντά στό χωριό Άγραπιδοχώρι, στή συμβολή των ποταμών Λάδωνα και Πηνεΐου (12 χλμ. Α τής Ήλιδας).

Η Τριφυλιακή (Λεπρεατική) Π. είναι ή κατά τόν Στράβωνα όμηρική Π. Όταν ανακαλύφθηκαν οι πρώτοι μυκηναϊκοί θολωτοί τάφοι του Κακοβάτου, ή θέση ταυτίστηκε προς τήν όμηρική Πύλο από τόν Dörpfeld. Είναι 9 χλμ. ΝΑ του Ποσειδίου τής Σαμίας (του Κλειδιού), άλλα στους χρόνους του Τρωικού πολέμου ήταν μικρό πόλισμα - άκρόπολη.

Στόν Μαρινάτο, εξάλλου, όφείλεται και ή έπίσημανση μιάς σειράς όνομάτων βασιλικών γόνων από τή Θεσσαλία και τόν Βοιωτικό Όρχομενό, που έννοιολογικά ύποδηλώνουν σχεΐσις προς τόν Άδη και τόν κάτω κόσμο γενικότερα. Από αυτά, ειδικότερα, Νηλεύς, σημαίνει σκοτεινός, άλλα όνόματα αντίπροσωπεύουν όνόματα θεοτήτων του Άδη, ενώ τό τοπωνύμιο Π. έρμηνεύτηκε από πολλούς σαν είσοδος στον Άδη.

Η σημερινή Π., στή νότια παραλία του όρμου του Ναβαρίνου και ή περιοχή της, δέ φαίνεται νά έχει μεγάλη προϊστορία. Σε απόσταση 3 χλμ. ΒΑ, στή θέση «Μηδών» λέγεται ότι υπήρχε οικισμός Πρωτοελλαδικών χρόνων και σε μικρή απόσταση έχουν έπιστημανθεί από τόν Blegen δύο θολωτοί τάφοι, προφανώς, Μυκηναϊκών χρόνων. Βορειότερα, στή βόρεια άκρη του όρμου και στή Βοΐδοκοιλιά είχε άναπτυχθεί νεολιθικός και στή συνέχεια, οικισμοί ΠΕ, ΜΕ και Μυκηναϊκών χρόνων.

Βιβλιογραφία: W. A. McDonald, *Where did Nestor live?* AJA 1942, 538-45. V. Burr, *Νεών Κατάλογος*, Klio, Bh 49, 1944/61, 58 κ.έξ. R. Hampe, *Die homerische Welt im Lichte der neuesten Ausgrabungen, Vermächtnis der antiken Kunst*, Heidelberg, 1950, 11 κ.έξ. και εις *Gymnasium*, 63, 1956, 21 κ.έξ. E. Meyer, *Pylos und Navarino*, Mus. Helv., 8, 1951, 119 κ.έξ. E. Meyer, *Pylos*, RE XXIII, 2 (1959), σ. 2128, 53 κ.έξ., σ. 2135 κ.έξ., 2518 κ.έξ. G. Jachmann, *Der homerische Schiffskatalog und die Ilias* 1958. Alfr. Philippson, *Die griechischen Landschaften III, II*, 1959, 359 κ.έξ. J. Chadwick, *The two Provinces of Pylos*, *Minos* VII, 1961, 125 κ.έξ. Στ. Μαρινάτος, *Πύλος*, ΜΕΕ, συμπλ. Δ' (1961), 287-92. T. B. L. Webster, *Die Nachfahren Nestors*, 1961. C. W. Blegen, *Pylos, A Companion to Homer*, 1962, 422 - 29. Ο αυτός, ΕΕΦΣΠΑ, 1963-64, 285-305. W. G. Loy, *The Land of Nestor*, 1966-68. C. W. Blegen, M. Rawson, *The Palace of Nestor in Western Messenia. I*, 1966. Sp. Marinatos, *SMEA* 3, 1967, 7 κ.έξ. N. Yalouris, *AM* 82, 1967, 68 κ.έξ. R. Baladié, *Pylos des sables*, Bull. Soc. G. Budé, 1968, 87 κ.έξ. R. Hope Simpson - J. F. Lazenby, *The Catalogue of the Ships in Homer's Iliad*, 1970, 82-90. St. Hiller, *Studien zur*

Geographie des Reiches um Pylos, 1972. C. Sheldermine - J. Chadwick, *AJA* 77, 1973, 261 κ.έξ., 276 κ.έξ. Al. P. Sainier *An Index of the Place names at Pylos*, *SMEA* 17, 1976, 17-63. J. Chadwick, *The Mycenaean World*, 1976, σ. 200 (Pylos). E. Meyer, *Messenien*, RE Suppl., XV, 1978, σ. 155 κ.έξ., 227, 25 κ.έξ. R. Baladié, *La Peloponnesse de Strabon*, 1980, σ. 376 (Pylos). Fr. Schachermeyr, *Griechenland im Zeitalter der Wanderungen*, 1980. *Πρακτικά Α Διεθνούς Μυκηναϊολογικού Συνεδρίου «Προμυκηναϊκή και Μυκηναϊκή Πύλος»*, 1980. Άθήναι 1982. Γ. Σ. ΚΟΡΡΕΖ

πυλώνας. 1) Κατακόρυφη στήλη με τή μορφή κόλουρου πυραμίδας ή άπλης πυραμίδας. Στην αρχαία αϊγυπτιακή αρχιτεκτονική, οι πυλώνες ύψωνόνταν στις δύο πλευρές τής στενής είσοδου των ναών. Οι κατασκευές αυτές έμφανίστηκαν για πρώτη φορά στό Μέσο Βασίλειο (περίπου του διάστημα 2050 - 1700 π.Χ.).

2) Όγκώδες ύποστύλωμα, που στηρίζει επίπεδες ή θολωτές όροφές (π.χ. οι όροφές των σταθμών των υπόγειων σιδηροδρόμων).

3) Όγκώδες χαμηλό ύποστύλωμα, που τούνίζει τήν είσοδο στή βεράντα ενός μεγάρου ή πάρκου. Οι πυλώνες αυτοί χρησιμοποιήθηκαν πλατιά στην κλασική αρχιτεκτονική.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

πυλώνας. Έξωτερική είσοδος, μεγάλη πύλη που άποτελεί τήν κύρια είσοδο ανακτόρου, οικίας ή άλλου κτιρίου.

Ο καθένας από τούς δύο γωνιαίους πυργούς τής πρόσοψης των αϊγυπτιακών ναών.

Στό Μεσαίωνα και στους μετά χρόνους, πυλών ή πυλώνες είναι ή κύρια είσοδος των όχυρωμένων μοναστηριών. Συνήθως πάνω από τόν πυλώνα κτίζεται σκεπασμένος έξώστροψ με τρύπες στό δάπεδο, από όπου έχουν βραστό νερό ή λάδι σε έκείνους που έπιχειροϋσαν νά παραβιάσουν τήν πύλη. Η πύλη ήταν από στερεό ξύλο, ντυμένο με σιδερένια καρφωτά έλάσματα.

πυλώνας (στά έργα μηχανικού). Φέρουσα κατασκευή, σχήματος Π, που άποτελείται από δύο ή τέσσερις όρθοστάτες που συνδέονται ανά δύο και μία άκρη ή δικτύωμα που συνδέει τά άνω άκρα των όρθοστατών. Ο πυλώνας είναι συστατικό στοιχείο μηχανημάτων, όπως π.χ. ή γερανογέφυρα. Οι πυλώνες χρησιμοποιούνται για νά διατηρηθεί τό κύριο εξάρτημα ενός μηχανήματος ή μιάς κατασκευής σε σταθερό ύψος. Οι πυλώνες μπορεί νά είναι άκίνητοι ή κινητοί πάνω σε σιδηροτροχιές.

πυλώνες (γραμμών μεταφοράς ηλεκτρικής ένέργειας). Κατασκευές που χρησιμοποιούνται για τήν άνάρτηση καλωδίων και άλεξικεραιών σε έναέριες γραμμές μεταφοράς ηλεκτρικής ένέργειας. Τά κύρια μέρη των πυλώνων είναι τά θεμέλια, οι όρθοστάτες, τά δικτυώματα και τά στηρίγματα των καλωδίων.

Υπάρχουν δύο είδη πυλώνων: άκραιοι (άγκύρωσης) και ένδιάμεσοι. Η στερεή και ίσχυρή κατασκευή των άκραιών πυλώνων έχει σκοπό νά τούς δώσει τήν άντοχή που είναι άπαραίτητη για τήν άνάληψη των μεγάλων τάσεων που προκαλούνται από τά καλώδια. Πυλώνες άγκύρωσης τοποθετούνται στην άρχή και στό τέλος τής γραμμής μεταφοράς, σε καμπές και σε σημεία όπου ή γραμμή περνά πάνω από νερό ή από βουνά. Οι ένδιάμεσοι πυλώνες δέν έχουν τόσο ίσχυρή κατασκευή και χρησιμεύουν κυρίως για τήν ύποστήριξη των καλωδίων σε εύθυγραμμίες.

Οι πυλώνες μπορούν επίσης νά διακριθούν σε κατηγορίες και ανάλογα με τό ρόλο τους: οι μεταθετικοί χρησιμοποιούνται για τήν άλ-